

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Francisci De Oviedo Madritani, Societatis Iesv,
Theologiæ Professoris, Cursus Philosophicus**

Oviedo, Francisco de

Lvgdvni, M.DC.LI.

Controversia I. De natura & proprietatibus terminorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95503](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95503)

INTRODVCTIO AD LOGICAM:

SEV BREVIS
SVMMVLARVM SVMMMA.

P R O O E M I V M.

VITIA valdè & omninò necessaria esse ea, quæ in Sum-
mulis traduntur, nemo ibit inficias; dependet enim tota
arguendi forma, & vsus Syllogistica structura, ex præce-
ptis quæ in hac Introductione ad Dialecticam traduntur.
Verumtamen in his omnibus explicationem potius adhi-
bendam, quàm disputationem instituendam esse censeo:
pleraque enim sunt omnino certa, fixisque regulis definita:
quæ vix fallacibus argumentis possunt attrectari, tantùm abest vt efficacibus
rationibus concuti possint. Huiusmodi sunt præcepta, quæ traduntur circa De-
finitionem, & Diuisionem, & circa modos argumentandi, ex definitione, & di-
uisione vtriusque; eiusmodi sunt etiam præcepta tradenda circa Oppositionem,
Conuersionem, & Æquipollentiam propositionum; neque minùs fixa sunt præ-
cepta circa dispositionem terminorum in Syllogismo, & circa huius reductio-
nem per Ostensionem, & per Impossible, & vix vna, vel altera quæstio alicuius
momenti longâ disputatione digna reperitur. Ob hanc rationem omnia attingam
quæ hîc alij tractant, illaque quâ potuero claritate explicabo, ab illisque
me breuissimè expediam; sunt enim omnia non omittenda, & vix vnum
latè disputandum.

CONTROVERSIA PRIMA.

De Natura & proprietatibus terminorum.

PVNCTVM PRIMVM.

Quid sit terminus.

TERMINVS non est, quænam sint comprehenden-
da singularia sub ratione communi, quam in-
tendimus definire: quidam enim affirmant
copulam esse & omnes dictiones in proposi-
tione positas, etiam voces significationis expertes termi-
nos esse dicendas. Alij voces nihil significantes à ter-
minorum ratione excludunt, & reliquas omnes admit-
tunt: alij copulam esse terminum dici nolunt: alique tan-
tùm subiectum, & prædicatum rationem termini parti-

Franc. de Ouedo, Philosoph. Tom. I.

cipare contendunt. Secundùm hos diuersos dicendi
modos in diuersas auctores distrahuntur sententias circa
termini definitionem, & illam quilibet architectatur,
quæ rectè quadret vocibus illis, quas ratione termini
gaudere defendit. Ego in hac re nihil inuenio, quod
quæstionem de nomine transiliat, neque principia repe-
rio apud auctores, quibus aliquid certò possit definiti,
qui enim asserunt dictiones omnes terminos dici, id sua-
dent, quia nomen *terminus* apud Dialecticos idem sonat
quod apud Grammaticos dictio, & quia notitia omnium
elementorum cuiusque facultatis, & instrumentorum,
quibus ipsa vitur terminorum notitiam appellamus. Illi
verò, qui affirmant tantùm subiectum, & prædicatum
terminos esse dicenda, id sibi persvadent, quia *terminus*

A

rei

rei est id, quo res terminatur, quod est idem ac extremum rei, copula autem non dicitur extremum, sed extremorum connexio.

Vtriusque sententiae ratio potuit inducere significationem huius vocis *terminus* secundum quamlibet ex praedictis acceptionibus; secundum quam verò sit accipienda non possum ex auctoribus colligere, aequali enim auctoritatis pondere omnium ferè sententias intueor. Ob hanc rationem ex Aristotele mihi definitionem termini desumam, ex qua inferam secundum quam acceptionem hæc vox *terminus* sit accipienda, terminique propriam essentiam explicabo. Philosophus 1. lib. priorum cap. 1. terminum ita definiuit: *Terminum voco in quem resolutur propositio, ut prædicatum, & de quo prædicatur, appositio vel separatio esse vel non esse*, quibus verbis non solum termini definitionem tradidit, verum etiam illam explicuit. Definitio termini his clauditur, *in quem resolutur propositio*. Pro cuius explicatione perpendendum est, in illa quodlibet totum resolui, ex quibus componitur: sicuti homo compositus ex corpore, & anima, in corpus, & animam resolutur, cum definit esse; & domus ex calce, lateribus, & lignis constructa in hac tanquam in prima elementa resolutur, cum illius deperditur constructio. Id ergo ex Aristotele terminus erit propositio, ex quo componitur propositio, & eam illa, quibus componitur, ipsius partes sint, partes propositionis erunt illius termini, idemque erit propositio pars, & terminus propositionis.

Ex hoc infero copulam esse terminum non esse, quia copula non est pars propositionis, sed nexus partium, sicuti visio materiae, & formae non dicitur pars totius naturalis, sed partium nexus. Id fradet explicatio definitionis ab ipso Aristotele tradita per illa verba, *ut prædicatum, & de quo prædicatur*, quibus exemplum adduxit termini, quem definierat in subiecto, & prædicato, id enim de quo aliquid prædicatur, aut dicitur, propositio est subiectum; & id, quod de alio dicitur, Prædicatum appellatur. Per ultima verba *appositio vel separatio esse, vel non esse*, significauit Aristoteles propositionem, cuius subiectum, & prædicatum termini dicuntur, posse esse affirmatiuum, in qua apponitur esse rei, quæ affirmatur, & separatur non esse eiusdem; vel negatiuum in qua apponitur non esse rei, quæ negatur, & separatur eiusdem esse.

Infero similiter voces nihil significantes posse esse terminos, quia possunt esse partes propositionis, illiusque subiectum, & prædicatum, in quæ propositio resoluitur, ut patet in hac propositione: *Blitiri est vox*, quæ est vera propositio constans duplici extremo, quorum vnum *Blitiri* est subiectum, & alterum *vox* est prædicatum, & vtrumque extremum propositionis, illiusque pars, ac proinde terminus. Nec refert *Blitiri* in hac propositione materialiter sumi, & nihil extra se significare, quia id, quod materialiter sumitur pro se ipso, potest sic materialiter sumptum, termini denominationem subire; & terminus non constituitur formaliter talis per hoc, quod est significare, sed per hoc quod est esse partem propositionis, seu id in quod propositio resolutur. Addo *Blitiri*, & quamlibet aliam vocem ex se nihil significantem appositam in propositione aliis vocibus cum quibus propositionem constituat, significatione non carere, sed quasi reflexè se ipsam significare, sicuti cognitio, quæ se ipsam representat, etiam si nullum aliud habeat obiectum, non diceretur nihil representare, sed se ipsam exprimere, & tanquam obiectum respicere.

Quod autem *Blitiri* in prædicta propositione positum se ipsum reflexè significet eadem proprietate, quæ vox *homo* in quacumque propositione posita significat animal rationale, sic proba. Eatenus voces significant res, quatenus substituantur loco conceptuum, qui naturaliter easdem res representant. Sed hæc vocalis propositio *Blitiri est vox*, substituitur loco conceptus, seu iudicii interni: ergo hæc vox *Blitiri* substituitur in prædicta propositione vocali, loco conceptus mentalis, quo ex vi iudicii interni illam cognosco tanquam subiectum propositionis: ergo se ipsam significat medio conceptu interno illam representante, loco cuius substituitur. Confirmatur: ideo in hac propositione vocali *homo currit*, vox *homo* significat animal rationale, quia substituitur loco conceptus inclusi in iudicio interno representantis animal rationale. Sed in hac propositione vocali *Blitiri est vox*, *Blitiri* substituitur loco conceptus interni inclusi in iudicio interno re-

presentantis ipsam vocem: ergo eadem ratione, quæ vox *homo* in illa propositione significat animal rationale, vox *Blitiri* in propositione ista significat se ipsam.

Neque ex hoc inferri eandem vocem *Blitiri* extra propositionem se ipsam significare, quia quoties quis profert vocem, cui homines significatum non dedere, non intendit illam substituere loco conceptus, ex vi cuius illam cognoscit: quando verò illam profert in hac propositione *Blitiri est vox*, aut in alia simili, intendit voces substituere loco iudicii interni, in quibus vox *Blitiri* respondet parti iudicii representanti ipsam vocem, si iudicium diuisibile est, vel toti iudicio quatenus talem vocem representat.

Reliquæ partes propositionis, demptâ copulâ est, vel sunt termini, vel affectiones terminorum, quæ se habent ex parte subiecti, aut prædicati; relatiua enim per modum vnius se habent cum illo, quod referunt, sicuti in hac propositione *Petrus qui loquitur est doctus*, relatiuum qui se habet per modum vnius cum Petro, & subiectum propositionis efficit, est enim idem dicere *Petrus qui loquitur*, ac dicere *Petrus loquens*; & sicut in hac propositione *Petrus loquens est doctus*, illud loquens simul cum substantiuo *Petrus* constituit vnum subiectum, sic in hac propositione *Petrus qui loquitur est doctus*, illud qui loquitur simul cum nomine *Petrus* vnum subiectum efficit. Casus obliqui semper se tenent ex parte subiecti, aut ex parte prædicati, sicuti in hac propositione *Rex Hispanie viuit*; illud *Hispanie* se tenet ex parte subiecti *Rex*, est enim idem dicere *Rex Hispanie*, ac *Rex Hispanus*; & in hac propositione *ego video Petrum*, quæ in hanc resolutur *ego sum videns Petrum*, illud *Petrum* simul cum *videns* constituit vnum prædicatum, quia in illa propositione non quæcumque visio mihi conuenire dicitur, sed visio terminata ad Petrum, quæ explicatur per illud obliquum *Petrum*. Aduerbia affectiones sunt prædicatorum, cum enim dicimus *Petrus currit velociter*, illud *velociter* significat modum cursus, qui Petro conuenire dicitur, idem enim est dicere *currit velociter*, ac dicere *Petrus currit cursu veloci*. Coniunctiones aliquando coniungunt partes subiecti & prædicati, & tunc se se habent ex parte illius extremi tanquam visio annexens illius partes illudque constituens, sicuti in hac propositione *Petrus & Ioannes sunt duo*, in qua coniunctum hoc *Petrus & Ioannes* indiuisibiliter sumptum constituit vnum subiectum; aliquando coniungunt propositiones, & tunc neque sunt subiectum, aut prædicatum, neque illorum affectiones, ut cum dicimus *Petrus loquitur, & Ioannes ambulat*, coniunctio &, neque pertinet ad subiectum, neque ad prædicatum prioris, aut posterioris propositionis. Præpositiones se habent ex parte casus obliqui quem regunt, sicut in hac propositione *Petrus est amatus à Deo*, præpositio *à* se tenet ex parte obliqui *Deo*, non tamen sunt affectiones rei significatæ, neque per se aliquid significant, & improprie vel nullo modo ad subiectum, vel prædicatum pertinent. Participia sicuti alia quæcumque nomina subiectum, aut prædicatum dicuntur, dicimus enim *Petrus est amans*, in qua propositione participium *amans* prædicati rationem habet. Pronomina loco nominum substituantur, eademque ratione ac ipsa nomina subiecti, aut prædicati vices gerunt. Interiectiones propositionis partes non sunt neque ad aliquid affirmandum, vel negandum deferuntur, & ita rationem termini habere nequeunt.

Demum affirmo non ineptè ab aliquibus terminum definiri *extremum propositionis*, quia terminus idem sonat, ac extremum, & quia terminus conuertitur cum subiecto, & prædicato; & omne subiectum, & prædicatum, nihilque ab illo distinctum, aut non se habens per modum vnius cum ipso, rationem termini habet. Neque ad rem est puerilis obiectio, quæ adduci solet, videlicet in hac propositione *homo animal est*, copulam esse vltimum propositionis, ac proinde illius extremum, & consequenter terminum eiusdem; quia illud extremum non intelligendum est positione locali, in propositione enim mentali non est positio localis cum ordine prioris, & posterioris, sed officio, quæ ratione *animal* est extremum huius propositionis *homo animal est*, quæ eundem sensum reddit ac ista: *homo est animal*.

Obiicies primò: non rectè definiri terminum per propositionem, quia definitur ignotum per ignotius; ignotior enim est propositio, quam terminus. Respondeo, ad definitionem

definitionem termini, huiusque notitiam quidditativam non requiri notitiam quidditativam propositionis, sed confusam sufficere, quæ facilius potest acquiri, quam notitia termini quidditativa, sufficienter enim poterit quis terminum quidditativè cognoscere, si sciat propositionem esse orationem, quæ dicta possumus proferenti respondere, verum dicis, aut falsum dicis. Ex quo respondeo non definiri terminum per aliquid ignotius, quia notior est propositio cognitione confusa, quam terminus cognitione quidditativa, licet ignotior sit propositio cognitione quidditativa, quam terminus; quod nihil refert, quia terminus non definitur per propositionem quidditativè, sed tantum confusè cognoscendam.

Ultimò adverte ad cognoscendum prædicatum cuiusvis propositionis, quasdam dici propositiones de *tertio adiacente*, in quibus prædicatum extra copulam exprimitur, sicut in hac propositione *Petrus est albus*, in qua *albus* est illius prædicatum, alias dici de *secundo adiacente*, in quibus prædicatum intra copulam continetur ratione Participij inclusi, sicut in hac propositione *Petrus est*, in qua prædicatum est Participium inclusum in copula, idem enim est dicere *Petrus est*, ac dicere *Petrus est ens*, & idem sonat *Petrus currit*, ac *Petrus est currens*.

Obijciens secundo: Definitio termini assignata convenit propositioni, ergo non est bona cum aliis à definito conveniat. Probat. Antecedens si resolvatur hac propositio *Petrus est albus* est propositio, alterum extremum in quod resolutio fiet, erit tota hac propositio *Petrus est albus*: ergo illi convenit definitio termini. Respondeo prædictam resolutionem tanquam in extremum in hoc complexum *Petrus est albus* non fieri formaliter quatenus est propositio affirmans Petrum esse album, sed quatenus est extremum componens propositionem illam, quæ in illud resolvitur. Ita definitio termini potest convenire propositioni non formaliter, quatenus est propositio, sed quatenus illi accidit esse extremum componens aliam propositionem à se distinctam.

Obijciens tertio: Eodè modo resolvitur propositio in copulam *est*, ac in subiectum, & prædicatum: ergo copula *est* habet rationem termini. Antecedens probatur: resoluta hac propositione *Petrus est albus*, Petrus non manet subiectum propositionis actus, sed tantum in potentia idem dicto de altero extremo. Sed copula *est* etiam manet in potentia, quia iterum copula adhibita potest dici *Petrus est albus*: ergo eodem modo resolvitur propositio in copulam ac in extrema. Respondent nonnulli facta resolutione propositionis, extrema, & copulam eodem modo in potentia permanere, & in ipsa fieri resolutionem, non tamen copulam esse terminum, quia non in illam tanquam in partem propositionis resolvitur, sed tanquam in partium nexum. Terminum autem non esse id, in quod quomodocumque propositio resolvitur, sed in quod resolvitur propositio tanquam in partem, ob idque dixisse Aristotelem *terminum voco, in quem resolvitur propositio ut prædicatum, & de quo prædicatur*. Cæterum Philosophus prædictis verbis, ut prædicatum, & de quo prædicatur, non intendit assignare specialia elementa resolutionis, quæ præ alijs, in quæ fiat resolutio, habeant rationem termini, sed exemplum adducere termini, quem definitur præcedentibus verbis in subiecto & prædicato, quæ sunt adequata elementa, in quæ resolutio fit. Respondeo ergo, resoluta hac propositione *Petrus est albus* conceptum *Petrus* actu non esse subiectum, tamen secundum se actu permanere, quia rectè concipitur Petrus extra propositionem; copulam verò actu non permanere, neque adhuc secundum se, quia conceptus copulæ nunquam potest reperiri, nisi cum actuali copulæ exercitio actu annexens extrema, & propositionem constituens. Aptum habes exemplum in resolutione hominis, quæ facta, materia & forma, est actu non maneat partes compositi, tamen manent quoad entitatem, vñ verò omnino desinit esse, nullò modo manet, & ita rectè dicitur hominem resolui in materiam, & formam, non tamen dici potest resolui unionem.

PUNCTVM SECVNDVM.

Nonnulla divisiones terminorum.

Vlgo dividitur terminus in Mentalem, Vocalem, & Scriptum, iuxta triplicem propositionem mentalem, *Fauc. de Oniedo, Philosoph. Tom. I.*

vocalem, & scriptum. Propositio mentalis est interna enunciatio vñius de alio, seu internum iudicium, quo indico hoc esse illud. Vocalis propositio sunt voces, quæ substituantur loco mentalis propositionis: & scripta propositio dicitur scriptura quæ eandem propositionem mentalem notam facimus. Iuxta hæc terminus vocalis appellabitur extremum vocalis propositionis, & terminus scriptus dicitur extremum propositionis scriptæ, terminusque propositionis mentalis erit extremum propositionis mentalis. Cæterum cum voces & scriptura propriè non sint enunciationes, seu propositiones, sed propositionum substituta, quod adhuc ex se non habent, sed ex libera hominum impositione, illorum extrema propriè termini non sunt, sed impropiè & extrinsecè desumpta de nominatione à terminis propositionis mentalis, loco quorum ex libera hominum impositione substituantur.

Extrema mentalis propositionis propriè terminos appellat communis sententia, quod apud me difficultate non vacat, quam iam aperio. Terminus propositionis est subiectum de quo aliquid dicitur, & prædicatum, quod dicitur de alio: sed in propositione mentali, quæ propriè est formalis propositio, nihil est quod de alio dicatur, quia in conceptu interno respondente his vocibus *Petrus est animal*, non est vna pars, quæ de alia prædicetur, quia interna propositio partes non habet, sed est simplex qualitas, ut ostendam Controuerf. 5. de anima, Punct. 2. & etiam si plures partes haberet, vna de alia non prædicetur, cum inter se essent distinctæ, neque ipsa propositio de se ipsa enunciat, sed tantum est enunciatio obiecti, in quo reperitur subiectum, de quo dicitur prædicatum; & prædicatum, quod de subiecto dicitur: Ergo propositio mentalis secundum se non includit intrinsecè subiectum, & prædicatum, sed ad hæc terminatur: ergo secundum se & intrinsecè non habet terminos. Duplex propositio distinguenda est, *formalis*, quæ propriè & strictè loquendo tantum est propositio obiectiva, quæ non est propriè, & rigorosè propositio, sed obiectum propositionis, & constituitur in esse propositionis obiectivæ tanquam per formam extrinsecam per propositionem formalem. Ex his propositio obiectiva in se continet subiectum & prædicatum constituta in esse talium per propositionem formalem, & ob hanc rationem existimo in se includere extrema, quæ propriè termini dicuntur, & terminos includere licet formaliter constitutos in ratione terminorum, sicuti in ratione subiecti, & prædicati per formalem propositionem. Itaque cum ego dico *Petrus est albus*, interna & formalis propositio in se non continet subiectum, & prædicatum, neque terminos, sed obiectiva, quæ dicit intrinsecè & in se Petrum extrinsecè constitutum in ratione subiecti, & in ratione termini per propositionem mentalem; & album, seu eundem Petrum quatenus album eodem modo extrinsecè constitutum per eandem formalem propositionem in ratione prædicati.

Difficilius explicatè est, an copula non tantum constituitur per propositionem formalem, tanquam per formam, sicuti constituitur subiectum, & prædicatum tenentia se ex parte obiecti, ex parte cuius copula etiam se teneat, sed an formaliter sit ipsa mentalis propositio, vel in illa formaliter includatur. Censeo ego propositionem ipsam formalem, non esse formam extrinsecam constituentem copulam se tenentem ex parte obiecti, sed esse ipsam formalem copulam annexentem intentionaliter & extrinsecè in ordine ad nostrum intellectum subiectum, & prædicatum, in quibus tantum reperitur nexus intentionalis, quem habent ratione enunciationis, cum physice sint eadem entitas, quæ secum ipsa nullam unionem habet, sed est simplex entitas, eadem se cum non per identitatem superadditam, sed per se ipsam. Confirmatur eadem doctrina: Propositio formalis est forma constituens obiectum, quod respicit in ratione subiecti, & prædicati: ergo est formalis copula illorum. Probò consequentiam: Subiectum formaliter constituitur in ratione subiecti, & prædicatum in ratione prædicati per illud, ex vi cuius annexuntur tanquam duo extrema; sed annexuntur per copulam: ergo constituantur in ratione subiecti, & prædicati per copulam. Sed propositio mentalis est id, per quod annexuntur: Ergo propositio mentalis est illorum formalis copula.

Nota insuper propositionem mentalem, vocalem, & scriptam.

scriptam habere idem subiectum, quod respiciunt tanquam obiectum, & potest dici propositio mentalis obiectiua in ordine ad propositionem formalem mentalem; & vocalis obiectiua in ordine ad propositionem vocalem; & obiectiua propositio scripta in ordine ad propositionem scriptam, similique modo dici habere terminos constitutos formaliter per propositiones illas, quarum sunt obiecta: Nihilominus tantum posse dici illud obiectum habere proprios terminos in ordine ad propositionem mentalem, quia hac tantum simpliciter est propositio, eademque ratione propositio terminos constituit, quia ipsa rationem propositionis participat.

4 Forma constituens terminum mentalem semper est significatiua, quia est cognitio, quae essentialiter est representatio obiecti, & per se ipsam illud exprimit, sicuti imago proprium obiectum. Forma constitutiua termini vocalis, quae est vox, non semper significatiua est, quia cum voces non habeant ex se significare obiectum (idem dicto de scripturis) sed ex libera hominum impositione, eo ipso quod homines impetiti non sint significationem aliquam huic voci, omnino illa carebit. Ob hanc rationem terminus vocalis diuiditur in *significatiuum*, & *non significatiuum*. De natura signi dicam Controuers. 8. Logica, modo tamen illa attingam, quae praecise ad rem explicandam sufficiunt. Signum est quod ordinatur ad aliquid representandum potentiae cognoscituae. Hoc est duplex, vnum *formale*, quod per se ipsum representat obiectum potentiae: aliud *instrumentale*, quod excitat representationem, seu cognitionem obiecti, quae representatio, seu cognitio est signum formale. Signum instrumentale de quo modo agimus duplex est: vnum *naturale*, aliud *ad placitum*. Signum naturale, quod ex natura sua independenter à libera hominum voluntate facit deuenire in cognitionem rei significatae, exemplum vulgo adducitur in fumo, qui nos ducit in cognitionem ignis, & in vestigio animalis, quo ducimur ad cognoscendum animal, à quo fuit impressum. Signum ad placitum est illud, quod supposita hominum conuentione, & non ex sua natura nos ducit in cognitionem rei representatae, sicuti hac vox *homo* nos ducit in cognitionem animalis rationalis, quia placuit hominibus hac voce animal rationale significari, qui eandem ad significandum lignum, vel lapidem potuerunt designare. Vtrumque signum tam in rebus, quam in vocibus reperitur, signum enim naturale reperitur in suspirio, quod signum est tristitiae, & in fumo, aut vestigio animalis. Quae vero sint signa propria, & quae impropria, definiam in Logica. Controuers. 8. Punct. 2. Signum ad placitum reperitur frequenter in vocibus, & in campanae sono, qui significat diuina officia esse celebranda, vel lectionem esse legendam.

His signis ad placitum duplex conceptus correspondet; quidam *ultimatus*, alius *non ultimatus*. Conceptus non ultimatus est cognitio ipsius signi secundum se nudè sumpti. Conceptus ultimatus est conceptus rei significatae per tale signum. Exempli gratia, audio ego Petrum proferentem hanc vocem *homo*, concipio vocem secundum se, hac conceptio conceptus non ultimatus dicitur; concipio insuper animal rationale, ad quod significandum vox hac est imposita, hic conceptus ultimatus dicitur.

PUNCTVM III.

Alia terminorum diuisiones.

1 Terminus mentalis diuiditur in *absolutum* & *connotatiuum*, quia diuisione absolutum non opponitur relationi, sed connotatiuum, cuius essentiam paucis explio. Connotare est simul cum isto aliud notare, cum quo vnus perfectus terminus constituatur. Vnde terminus connotatiuus erit ille qui rem significat per modum alteri adiacentis, nam illud, cui res adiacens significatur connotatum est proprii significati. Terminus absolutus est ille, qui rem significat per modum per se stantis, & non per modum alteri adiacentis, quod enim per se stans significatur, non connotat aliud, cum quo vnus perfectus terminus efficiatur, nomina enim relatiua sicuti *Pater* & *Dominus*, etsi connotent terminum, ad quem referuntur, non cum illo vnum terminum, seu vnum perfectum propositionis extremum constituunt, nomen enim *Pater* per se solum in hac propositione *Pater est generans*, & in aliis similibus, termini com-

pleti, & adequati perfectam rationem habet. Ex hoc inferitur omne nomen adiectiuum connotatiuum esse, quia significatur per modum alteri adiacentis, cum quo vnus perfectus terminus efficitur, & nomen substantiuum esse absolutum, quia rem significat per modum per se stantis.

2 Alio modo terminus diuiditur in *Categorematicum*, & *Synecategorematicum*. Terminus *Categorematicus* est terminus absolute significatiuus, qui in se categorema seu significationem habet, sicuti *homo*, & *leo*, qui independenter ab alio adiuncto vices termini in propositione habent. Terminus *syncategorematicus* est terminus consignificatiuus, qui per se solum non habet significationem, nisi valde imperfectam, tamen adiunctus alteri nouam constituit significationem distinctam ab illa, quam haberet sine eo, illud cui adiungitur. Hac ratione ferè omnes vtrumque terminum definiunt, secundum quam in omnium sententia hi termini *omnis*, *nullus*, *aliquis*, *neuter*, *utrumque*, & si qui sunt alij his similes, termini *syncategorematici* dicuntur; hi verò *homo*, *leo*, & reliqui nomine substantiuo significati, *Categorematici* omnium plausu dicuntur. Eandem rationem termini *categorematici* Summulistae omnes impetiti fuerant nominibus adiectiuis, sicut *album*, & *nigrum*: Hurtado verò *disp. 1. sect. 10.* affirmat hac nomina terminos *syncategorematicos* esse dicenda, quia seiuinctis nominibus substantiuis perfectam significationem non habent, cum enim quis audit *album* adiectiuè significatum, statim dubitat, quòdnam subiectum sit *album*, lignum, lapis, aut paries, & sic de reliquis adiectiuis.

3 Arriaga *disp. 1. sect. 4.* affirmat hac nomina adiectiua partim esse *categorematica*, partim *syncategorematica*. *Synecategorematica* ob rationem, quam adducit Hurtado; *categorematica*, quia saltem ex parte subiecti possunt per se ipsa poni, quod non conuenit nominibus *omnis*, *aliquis*, *nullus*; dicimus enim *homo est albus*, & non dicimus *homo est omnis*, seu *homo est aliquis*. Displicet hac ratio, quia cum dicimus *homo est albus*, ex parte praedicati subintelligitur idem substantiuum, quod se tenet ex parte subiecti, idem enim est, *homo est albus*, ac dicere *homo est homo albus*. Deinde alij termini, qui apud omnes *syncategorematici* dicuntur, eadem ratione possunt poni ex parte praedicati: possumus enim dicere, *Petrus est aliquis*, quod si non dicamus, *Petrus est omnis*, seu *Petrus est nullus*, non ideo est, quia positi praedicti termini ex parte praedicati propositiones non conficerent, sed quia conficerent propositiones falsas, sicuti non dicimus *Petrus est infinitus*, *Ioannes est immensus*, aut *Franciscus est omnipotens*, non quia praedictae enunciationes, propositiones non essent, sed quia essent propositiones falsae.

4 Aliud caput inuenio ex quo longe differunt reliqua nomina adiectiua ab illis signis *omnis*, *nullus*, *aliquis*; reliqua enim adiectiua significant formam absolutam realem, vt plurimum realiter distinctam à subiecto, cui adiungitur, sic *album* dicit albedinem; & *calidum* calorem, quae sunt accidentia physica, & realia; illa verò nomina *omnis*, *nullus*, &c. nullum accedens physicum important, quod adueniat subiecto, & se habeat tanquam forma ipsius concreti *omnis*, *nullus*, aut *aliquis*: si enim ab hoc concreto *aliquis*, velis formam abstrahere, sicuti potes abstrahere albedinem ab albo, nullam perfectò inuenies, neque illam reperies in his concretis *omnis*, *nullus*, *alter*, & *neuter*; quod si fortan aliquam vniuersalitatē, vel vniuersalitatis negationem mediteris, hac non erit quid physicum intentionali oppositum, distinctum saltem formaliter à subiectis, seu substantiis affectis praedictis signis.

5 Ob hanc formae significationem nomina adiectiua à praedictis signis distincta terminos *categorematicos* appellarem, neque huic denominationi obesse dicerem connotationem substantiuorum, quam habent, per quam connotatiua, & non *syncategorematica* constituuntur: aliàs connotatiuum, & *syncategorematicum* non distingueretur. Si verò contendas propter praedictam connotationem hac nomina absolute non esse dicenda *categorematica*, dummodò concedas differentiam à me assignatam, quam haud facillè poteris negare, à communi sententia, in quaestione de nomine discedes, in qua *nullus*, qui nolit, conuinci poterit.

6 Aduerbia sicuti, *benè*, & *malè* terminos esse *mixtos* inter

inter categorematicos, & syncategorematicos nonnulli defendunt. Ego aliter sentio, dixi enim punct. 1. per se terminos non esse, sed per modum vnus cum extremo, quod efficiunt, vnum terminum constituit, sicuti in hac propositione *Petrus est currens velociter*, in qua *currens velociter* est integrum illius prædicatum & integer terminus categorematicus. Itaque aduerbia, sicuti per se non sunt termini, per se non sunt categorematica, sed eandem rationem subibunt, quam habuerit extremum cui adiunguntur, & cum quo efficiunt vnum terminum adæquatum, qui semper categorematicus erit.

7 Alia termini diuisio est in *abstractum* & *concretum*. Concretus terminus dicitur, qui re vel ratione dicitur compositus ex materia, & forma, seu ex natura, & substantia; sic homo, & album termini concreti dicuntur, quia hoc componitur ex subiecto, & albedine, & ille ex natura, & substantia. Dixi concretum re, vel ratione componi, quia persona diuina est concretum importans naturam diuinam, & substantiam absque vlla reali distinctione ipsarum, in quibus nulla compositio intercedit. Terminus abstractus est, qui rem omnino simplicem significat, seu carentem compositione, quia constituit concretum sicuti materia anima, aliisque huiusmodi termini.

8 Iterum diuiditur terminus in terminum *complexum*, & *incomplexum*. Terminus complexus definitur à nostro Toletio, quem plures sequuntur, *cuius partes per se sunt significantiæ*, vt homo iustus. Eadem ratione terminus incomplexus definitur, *cuius partes separate non sunt significantiæ eadem significatione, quam antea habebant*: Additur hæc vltima definitionis particula, vt nomen *Dominus* excludatur à ratione termini complexi, cuius partes de videlicet, & minus separatæ significant, non tamen eadem significatione, quam habebant intra compositionem. Non omnino placet hæc definitio, quia in hac propositione *Blitiri, & Sindapsus sunt voces*, complexum illud *Blitiri, & Sindapsus* est terminus complexus, & tamen illius partes separatæ nihil significant. Similiter in hac propositione *Blitiri prolatum est obiectum auditus*, complexum illud *Blitiri prolatum* est terminus complexus, cuius altera pars separata, videlicet *Blitiri*, nihil significat. Melius definitur terminus complexus si dicatur: Terminus complexus est ille, qui includit intrinsecè, & in se compositionem grammaticalem. Hanc compositionem reperies in omnibus terminis complexis, cum enim dicimus *homo albus*, compositio fit per concordantiam substantiui, & adiectiui: similis compositio reperitur in hoc complexo *Blitiri prolatum*: item si terminus sit complexum istud *Blitiri, & Sindapsus*, compositionem habet ratione coniunctionis, &c.

9 Obicitur contra hanc doctrinam, nomen *proconsul*, & verbum *circumfero*, quæ sunt termini incomplexi & compositi ex præpositione *pro*, & nomen *consul*, & ex præpositione *circum* & verbo *fero*. Consulto appositum in definitione termini complexi particulas illas *intrinsecè*, & *in se* ne his terminis definitio conueniret, qui neque intrinsecam, neque in se compositionem habent, sed tantum extrinsecam, quod sic ostendo. Ad hoc vt fit intrinsecam compositio debent esse in toto composito partes, quæ adhuc dum componunt se habeant, vt inter se condistinctas, & vnitas vel per se, vel medio alio, sicuti se habent materia, & forma in composito naturali, & homo, & albus in hoc complexo *homo albus*, in quo duas reperiit dictiones vt inter se condistinctas negabit nullus; in hoc verò nomine *Proconsul* (idem dico de verbo *circumfero*) *pro*, & *consul* non se habent tanquam duas dictiones, sed quæ extra compositionem fuerant duæ, in compositione quasi confunduntur, & in vnum conflunt, & per modum vnus profertur. *Proconsul* enim non est nomen cum præpositione ab illo distincta coniunctum, aliàs præpositio casum nominis regeret, sed simplex quoddam nomen, cuius syllabæ ante compositionem nomen, & præpositionem conficiebant, & ob hanc rationem dicitur extrinsecè habere partes, quia potest resolui in illa, quæ extra composita erunt distincta, & vt talia appareant, licet intra compositum per modum vnus appareant, quod impedit intrinsecam compositionem. Hac ratione explicabo Controu. 6. Logicæ, compositionem speciei ex genere & differentia. Hæc sufficiant in re parui momenti, quam latis inuitus tracto.

10 Alio modo diuiditur terminus in terminum *infinite*

tem, & *non infinite*. Terminus infinitus est ille, qui præpositâ negatione negat id, quod exprimit, & potest se extendere ad omnia ab isto distincta, sicuti *non lapis*, qui dici potest de omnibus à lapide distinctis, homo enim est non lapis; Angelus est non lapis, & Deus est non lapis, hoc est aliquid distinctum à lapide. Hi termini non efficiunt propositionem negatiuam, quia negatio non cadit supra copulam, sed tantum supra id, quod exprimit terminus, cui adiungitur, & ideo dicitur negatio infinitans, & non negans. Terminus non infinitans est ille, cui prædicta negatio non præponitur, & pro illo supponitur, quod exprimit, sicuti *homo*, *leo*, *equus*, &c.

Rursus terminus diuiditur in *copulatiuum*, seu *collectiuium*, & *non copulatiuum*, seu *non collectiuium*. Terminus copulatiuus est, qui significat plura absque vlla physica vnione in recto componentia, sicuti exercitus & populus, qui ex distinctis hominibus, & ex diuersis rebus componuntur. Additur illud *in recto* vt excludantur hæc concreta *armatum*, & *vestitum*, quæ significant plura absque vlla physica vnione, sed vnum in recto, alterum in obliquo. Terminus copulatiuus est, quinon significat simile plurium aggregatum, sicuti *homo, & equus*.

Iterum termini quidam dicuntur *pertinentes*, alij *impertinentes*, hi sunt neque oppositionem habent, neque se consequentiâ inferunt, sicuti album, & calidum. Pertinentes sunt in duplici differentia: quidam pertinentes seque, sicuti rationale, & homo, qui se mutuo inferunt; homo & animal, quorum prior posteriorem infert. Alij pertinentes repugnantia, qui inter se oppositionem habent, sicuti calidum & frigidum, in quibus est oppositio contraria.

Deinde terminus diuiditur in *vnivocum*, *æquiuocum*, & *analogum*. Vniuocum est cuius nomen est commune, & ratio significata omnino eadem. Sicuti *homo* respectu Petri, & Ioannis, &c. quibus nomen commune est, & ratio significata omnino eadem, seu omnino similis. Analogus terminus dicitur, cuius uomen est commune, ratio verò significata, neque omnino eadem, neque omnino diuersa. Sicuti *canis* respectu latrabilis, & celestis, quibus idem nomen est commune, & ratio significata non omnino eadem, quia *canis* latrabilis simpliciter est canis; & *canis* celestis tantum secundum quid per similitudinem ad latrabilem: neque omnino diuersa, cum per similitudinem ad latrabilem, celestis nomen canis fuerit impositum. *Æquiuocum* est, cuius nomen est commune, ratio verò significata omnino diuersa, sicuti nomen *gallus*, quod commune est gallo gallinaceo, & homini natione Gallo; ratio verò significata in vtroque omnino diuersa absque vlla similitudine, aut proportionem vnus ad aliud. Multa de his terminis alibi alibi sunt dicenda, quæ importunè, & intemptiue scriberentur; me vide Controu. 1. Metaphysic. vbi de his plura exagito.

Adhuc iterum subdividitur terminus in *transcendentem*, & *non transcendentem*. Terminus transcendens est ille, à quo non possunt præscindi inferiores differentie, in quibus imbibitur. Huiusmodi est in multorum sententia ratio accidentis, & substantie incompletæ, quam reperiit affirmant in vltimis differentiis cuiuscumque accidentis, & substantie. Terminus non transcendens est ille, cuius formalis ratio non imbibitur in inferioribus differentiis, sicuti animal. quod formaliter includitur in rationali, potest enim hoc sine illo percipi. Ex transcendentibus, quædam sunt vniuersalissima, quæ per omnium rerum genera vagantur, & vulgo dictione hæc demonstrantur *REVB AV*, cuius singulæ litteræ respondent singulis illorum initialibus, sunt enim *res, ens, verum, bonum, aliquid, vnum*, quæ omnia conueniunt cuiuscumque entitati assignabili. De his quæ ad transcendentiam, & ad terminos transcendentis attinet disputo Controu. 1. Metaphysic. Punct. 4. & 7. vbi me vide, hic enim ad rem non esset latius expendere.

Omitto aliam diuisionem termini in *communem*, *particularem*, & *singularem*, de qua dicam Controuers. 3. Punct. 3. vbi de quantitate propositionis.

PUNCTVM IV

De suppositione terminorum.

1 Inter omnes terminorum proprietates præcipua est Suppositio, quam definiuit Toletus lib. 2. capit. 1. *vsus terminij pro se, vel pro suo significato*, & Fonseca lib. 8. Instit. Dialect. cap. 20. *acceptio nominis pro re, quam significat*. Vtramque definitionem intendit reicere Arriaga ex eo quod voces non supponantur pro rebus (id est, non ponantur loco rerum, supponi enim est poni loco alijs) sed loco conceptuum, eo enim quod non videamus aliorum conceptus, loco illorum voces substituimus. Existimat ergo suppositionem esse definiendam, *Positionem vocis loco conceptus ad ipsum conceptum manifestandū*. Voces subrogari loco conceptuum non inficior, vtitur enim vocibus vt id præstent, quod conceptus interni præstarent, si in se ipsis agnoscerentur; verumtamen falsò ait Arriaga voces poni loco conceptuum ad ipsos conceptus manifestandos, vocibus enim non ego intendo manifestare conceptus, loco quorum illas appono, sed obiecta ipsa per conceptus representata, cum enim ego profero has voces *Petrus est albus*, non intendo audientes certiores facere me habere quendam conceptum representantem Petrum esse album, si enim id intenderem, dicerem: ego scio Petrum esse album, sed intendo illis notum facere in re Petrum habere albedinem. Confirmatur: Voces, vt fatetur Arriaga ponuntur loco conceptuum, & sunt quædam illorum substituta: ergo id ego intendo vocibus præstare, quod præstent conceptus. Sed conceptus non representant se ipsos, sed obiecta, seu res ad quas terminantur: ergo res ipsas, & non conceptus intendo vocibus representari. Ob hanc rationem dicam controu. 8. Logica Punct. 3. voces non significare conceptus, loco quorum substituuntur, sed immediatè res ipsas. Reicienda ergo est in primis definitio Arriagæ, in qua falsò dicitur voces poni ad ipsos conceptus manifestandos. Aduertas me non negare has voces conceptus, cognitio, discursus ponit ad conceptus manifestandos, quia propriè illos significant, quod non præstent, quia loco illorum substituuntur, sed quia ad illos significandos sunt impositæ. Imò cum ego profero hanc vocem *cognitio* vox substituitur loco conceptus reflexi terminati ad alium conceptum, seu ad cognitionem, quem conceptum reflexum non representat hæc vox *cognitio*, sed alium directum ad quem significandum est imposita, & quem respicit tanquam obiectum conceptus reflexus loco cuius substituitur.

2 Duplicet etiam quod docet Arriaga voces non poni loco rerum, quia cum voces sint rerum representationes, & imagines, optimè loco rerum poni dicuntur, sicuti ponitur statua, seu imago vt cultum illi deferamus imagini quem intendimus deferre prototypo, & in ipsa imagine prototypum veneremur. Itaque voces ponuntur loco conceptuum, & loco rerum, & vtrorumque dicuntur substituta, diuerso tamen modo; ponuntur enim loco conceptuum, vt id præstent, quod ipsi conceptus præstarent, si non fierent, videlicet vt representent eadem obiecta eà ratione, quâ illa conceptus representant. Ponuntur etiam loco rerum, non vt præstent id, quod res ipsæ præstent, aut debent præstare, sed vt ego me geram eodem modo vocibus in oratione positus, ac me gererem ipsis rebus, sicut enim demonstrato homine rectè dicerem hoc est animal rationale; sic hac voce *homo* in oratione posita, dico, *homo est animal rationale*: & sicuti interroganti, quodnam sit subiectum, quod dicitur potens ridere rectè responderem, si hominem re ipsa existentem demonstrarem, & dicerem, *hoc est*, sic rectè respondeo vtens voce locorei cum dico, *homo est subiectum quod dicitur risibile*.

3 Tenenda ergo est definitio, quam, ex Aristotele in initio Elenchorum tradit Fonseca supra, & cum illo quam plures alij, videlicet suppositio est *acceptio nominis pro re quam significat*. Neque addendum est cum Toletus pro se, vel pro suo significato, quia quando nomen pro se supponit, sicuti contingit in hac propositione, *homo est rex*, se ipsum significat, quia substituitur loco conceptus representantis ipsum nomen, & vt dicebam Punct. 1. illud significat vox, quod representat con-

ceptus, loco cuius substituitur, quâ ratione asserui voces expertes significationis in propositione positas, eadem proprietate se ipsas significare, quâ hæc vox *homo* significat animal rationale. Comprehendit ergo definitio tradita à Fonseca paucioribus verbis id, quod pluribus traditur Toleti definitione, in qua superflue verba illa pro se, quæ continentur in illis *pro suo significato*.

Hac posita definitione explicandum est quomodo differant significare, & supponere. In primis suppositionem distinguimus à significatione naturali; quam habet ipsa vox certum est apud omnes, vox enim *homo* naturaliter significat suum prolatorem, & pro illo non supponit: de significatione, quam vox habet ex libera hominum institutione maior est difficultas. Affirmant nonnulli, significationem ex instituto; & suppositionem non distinguimus; immeritò tamen, quia me duci in cognitionem rei significatæ non est me vti nomine pro re significata, cum enim quis tubæ sono ducitur in cognitionem prælij iam imminenti, non vtitur tubæ loco prælij; neque cymbali sono, quo diuina officia celebranda significantur, vtimur loco officiorum. Dicendum est suppositionem differre à significatione tanquam vsum à re, quâ vtimur, quod explicat ipsa suppositionis definitio: *vsus nominis significantis rem, pro re quam significat*, vtimur ergo in ipsa suppositione nomine significante, & ipsa significatione nominis, qui vsus consistit in acceptione ipsius nominis significantis pro re significata. Rem declarat exemplum: hæc vox *Petrus* significat veram, & realem entitatem Petri in re existentem, cui Petro & non voci conuenit esse animal rationale, virtute cuius significationis vt ego tribuam vere Petro existentem hoc quod est esse animal rationale, assumo talem vocem, & dico *Petrus est animal rationale*, quod est vti voce *Petrus* loco ipsius veri Petri, cui intendo tale prædicatum tribuere. Eadem ratione intendo ego de Petro dicere esse rationale, seu principium ratiocinandi, & vt id præstem assumo vocem hanc *rationale*, quam scio significare principium ratiocinandi, & dico, *Petrus est rationalis*, posita vocerationalis loco rei, quam significat, videlicet principij ratiocinandi. Hic ergo vsus, seu hæc acceptio est positio vocis significantis loco rei significatæ, & est positio vnius rei loco alterius, & suppositio dicitur, & reperitur tam ex parte subiecti, quam ex parte prædicati.

Hæc acceptio vocis loco rei significatæ aliquando est loco rei abstractæ ab existentia, aliquando est loco rei vt existentis. Loco rei abstractæ ab existentia est, quando prædicatum non supponit existentiam, sicuti in hac propositione *homo est animal*, quæ homine non existente vera est, & ita prædicatum neque illius connexio cum subiecto supponunt existentiam subiecti. Tunc autem vtimur voce loco rei existentis, quando prædicatum nequit verificari de subiecto, nisi antecedenter ad illud subiectum supponatur existens, sicuti in hac propositione *homo est albus*, *Petrus currit*, in quibus prædicatum non potest conuenire subiecto, nisi hoc supponatur existens, & ideo cum has propositiones proferimus, quasi virtualiter affirmamus existere subiectum, de quo intendimus verificare prædicatum. Ex hoc fit in his propositionibus *Petrus currit*, *Ioannes legit*, debere negari suppositum subiecto non existente in rerum natura, quia tunc vtimur voce exprimente subiectum loco ipsius subiecti realiter existentis; quod si non existat, erit vsus vocis pro re, quæ non substituit sub illa ratione, sub qua loco illius vox substituetur, & ita malè vox substituetur loco rei, quæ non est. Huiusmodi acceptio, & suppositio contingit in omnibus prædicationibus, quorum prædicatum est accidens physicum respectu subiecti illi realiter contingens, quod necessariò subiecti existentiam supponit. Contingit similiter in orationibus perfectis, quæ propositiones non sunt in quibus reperitur virtualis affirmatio alicuius termini vt existentis, vt contingit in hac interrogatione: *Dum eras in foro, vidisti Petrum ibi existentem*? In qua oratione virtualiter affirmatur te fuisse in foro, & Petrum ibidem fuisse, quod si ita non fuisset, non tantum poteras respondere negando Petrum in foro à te esse visum, sed negando suppositum harum vocum *dum eras in foro*, quia in foro non fuisti; vel suppositum aliarum *Petrus in foro existentem*, quia Petrus non fuit in foro: qui respondendi

respondendi modus aptior esset, quia illo non tantum negabas, quod alter interrogabat, sed quod virtualiter affirmabas. Idem contingit quando significo me alicui subiecto optare aliquid contingere, quod illius existentiam supponit, ut cum dico: *utinam Petrus esset scholasticus diligens*, quia oratione suppono Petrum existere, vanè enim Petro non existentem diligentiam in studio optarem, & ita usus huius vocis *Petrus* in hac oratione est loco ipsius ut existentis. In propositionibus negatiuis sicuti *Petrus non currit*, *Chimera non legit*, vox se tenens ex parte subiecti non sumitur pro subiecto formaliter ut existente, quia Petro existente, & non existente potest verificari Petrum non currere, & modò Chimera non existente verum est dicere *Chimera non legit*, quia quod non est, non est legens.

6 Ex hoc inferes nullam propositionem affirmatiuam veram esse subiecto non supponente, quia eo ipso quod sit vera, in subiecto non desideratur existentia requisita ab hoc ut illi possit contingere predicatum. Inferes similiter propositiones falsas, quasdam esse de subiecto non supponente, sicuti *hæc Chimera est alba*, quia deficit in subiecto existentia, quam debebat habere ut illi posset subiectum conuenire: alias verò esse de subiecto supponente, sicuti hac propositio *Petrus deambulabat*, prolata dum Petrus sedet, cum existentia sufficiente ad deambulandum. Neque ex eo præcisè quod subiectum non existat tempore importat per copulam, propositio dicitur de subiecto non supponente, quando predicatum non supponit subiectum ut existens, sicuti contingit in hac propositione *Antichristus fuit existens*, cuius copula importat tempus præteritum in quo non exiit Antichristus, nihilominus propositio falsa tantum est dicenda, & non de subiecto non supponente, quia predicatum ex se non debet supponere subiectum existens, ut illi conueniat, sed illud formaliter existens constituit, & quia virtualiter non affirmatur subiectum existere, sed tantum formaliter per copulam, quod reddit propositionem falsam, & non de subiecto non supponente, tunc enim tantum dicitur propositio de subiecto non supponente, quando virtualiter affirmatur illius existentia (idem dico de præteritione seu quocumque alio statu possibilitatis, aut futuritionis) ut formaliter aliquid de illo prædicetur. Inferes similiter non solum intra propositionem, ut contra nonnullos docuit Fonseca supra, reperiri suppositionem termini, sed ubicumque nomen pro re quam significat accipitur, quod contingit in quacumque oratione in qua sententiam aliquam declaramus; apta exempla in his orationibus adducit Fonseca: *utinam Plato Socratis auditor* & *utinam Socrates doctrinam fidei, quam præclare suis discipulis traderet*, didicisset. In quibus utrimus nominibus Plato & Socrates pro rebus significatis.

7 Aduertit insuper Fonseca dicendum non esse hoc nomen supponit pro hac re, illud pro illa, sed hoc nomen supponit seu substituitur pro hac & illa re, quia cum nos nominibus utimur pro rebus, nomina à nobis supponuntur, & non ipsa actiue aliud supponunt. Rem ita se habere certum existimo, verumtamen difficile poterimus communem omnium loquendi modum coercere, iuxta quem nomina pro rebus supponere, actiue significatur, & propositionem de subiecto non supponente esse dicimus, neque ego audeam inter respondendum alicui argumento in scholis dicere, hæc propositio est de subiecto non supposito, dum enim omnes loquutionis proprietatem percallem, me discedentem à communi loquendi modo, & in re parui momenti singularitatem affectantem irriterent.

PUNCTUM V.

Varia divisiones suppositionum.

Primò diuiditur suppositio in *formalem*, & *materialem*. Suppositio formalis est, quā nomen accipitur pro re significata per nomen, ut cum dicimus *homo est animal* ratio-
nalis. Suppositio materialis est, quando nomen accipitur nō pro re ad quam significandam sit impositum, sed pro se ipso, ut cum dicimus *homo est vox*. Rursus suppositio ma-

terialis quædam est *intrinseca*, alia *extrinseca*. Intrinseca est acceptio nominis pro se ipso secundum id, quod intrinsecè habet, veluti cum dicimus *homo est*. Extrinseca appellatur acceptio nominis pro se ipso secundum id, quod habet ex libera hominum impositione, quod illi potuit non inesse, veluti cum dicimus *homo est nomen*, *homo est vox significatiua*.

Suppositio formalis quædam est *propria*, alia *impropria*. Suppositio propria est acceptio nominis pro re, quam propriè significat, & ad quam primò significandam fuit impositum, veluti cum dicimus *leo est animal rugibile*: in qua propositione terminus *leo* propriè supponit. Suppositio impropria est acceptio vocis pro re quam impropriè significat, & ad quam significandam non fuit imposita, ut cum dicitur *vicit leo de tribu Iuda*, ubi nomen *leo* sumitur pro Christo, qui non propriè, sed per metaphoram hac voce *leo* significatur. Suppositio propria alia *communis*, alia *singularis*, quæ discreta dici solet. Suppositio communis est usus nominis communis non affecti signo demonstratiuo pro suo significato, aut significatis. Nomen commune dicitur illud, cuius significatum non prohibet à multis participari. Suppositio singularis est acceptio nominis significantis vnā tantum rem indiuiduam, aut nominis communis affecti signo demonstratiuo, ut cum dicimus *Petrus currit*, *hic homo currit*.

Suppositio communis quædam est *completa*, cuius terminus sumi potest pro omnibus suis inferioribus, quod sumi dicitur pro singulis generum, sicuti in hac propositione vniuersali, *Omne animal est sensitiuum*, ex qua licet inferre: ergo homo est sensitiuus; & rursus: ergo Petrus est sensitiuus, & Ioannes est sensitiuus, & sic in aliis speciebus, & indiuiduis sub illa contentis. Alia est suppositio *incompleta*, in qua terminus non sumitur pro omnibus suis inferioribus, seu pro singulis generum, sed pro generibus singulorum, sicuti in hac propositione *omne animal fuit in arca Noë*, quæ reddit hunc sensum, ex omni genere animalium, aliquod animal fuit in arca Noë, & ita licet inferre ex illa: ergo aliquis homo fuit in arca Noë, & aliquis equus fuit in arca Noë, & sic in aliis speciebus: non tamen licet inferre: ergo hoc indiuiduum animal, videlicet Petrus fuit in arca Noë.

Difficilius explicatu est suppositionis diuisio in *simplicem*, & *personalem*. Suppositionem simplicem sic definiunt Cardinalis Toletus lib. 2. c. 1. *usus termini pro suo tantum materiali significato*, & P. Fonseca: *acceptio præcisè nominis communis pro suo immediato significato*, quæ definitiones tantum differunt in eo quod Fonseca videatur requirere ad suppositionem simplicem nomen commune, quod Toletus non exposcit. Exemplum adducitur huius suppositionis in his propositionibus *homo est species*, *animal est genus*, cuius subiecta tantum possunt sumi pro immediatis significatis, videlicet pro ratione communi animalis, & ratione communi hominis, quibus prædicata conueniunt, & non pro significatis mediatis, videlicet pro inferioribus contentis sub ratione communi animalis, & sub ratione communi hominis, licet enim dicamus *animal est genus*, non licet dicere, *homo est genus*, & etiam si dicamus *homo est species*, dici nequit, *Petrus est species*. Definitiones has impugnatur Hurtadus ex eo, quod nomē *Petrus* in hac propositione *Petrus currit* supponit personaliter, prædicatum enim secundum suam personam illi conuenit, & in hac propositione *Petrus est indiuiduum subieciibile*, supponit simpliciter, quia prædicatum non conuenit illi secundum suam personam; & tamen in vtraque propositione utimur hoc nomine *Petrus* pro eodem immediato significato: ergo suppositio personalis, & simplex non constituitur per hoc quod est sumi nomen tantum pro immediato significato, vel pro mediato. Vidit hoc argumentum Arriaga, asseruitque posse facile Toletum & Fonseca negare antecedens, asserereque nomen *Petrus* non posse nisi personaliter accipi, & ita supponere, etiam in hac propositione *Petrus est indiuiduum subieciibile*. Id videtur subodoratum fuisse Fonseca, cum suppositionem simplicem per nomen commune definiuit, & ab illa singularia nomina relegauit. Verumtamen Cardinalis Toletus nullo modo potest hac uti solutione, quia expressè affirmat in hac propositione *Petrus est indiuiduum*

diuiduum, nomen *Petrus* supponere simpliciter, quia non licet inferre: ergo homo est indiuiduum, animal est indiuiduum, sicuti licet inferre ex hac propositione *Petrus currit*: ergo homo currit. Iuxta hanc solutionem videtur supponere Toletus hoc nomen *Petrus* mediatè significare rationes superiores hominis, & animalis, sicuti *animal* mediatè significat rationes hominis, & equi; & *homo* rationes Petri, & Ioannis. Verumtamen hic significandi modus improprie satis huic nomini *Petrus* tribuitur.

Horum Doctorum sententiam impugnatur Arriaga ex eo quod non detur ratio communis præcisa ex parte obiecti, quam immediatè significet hoc nomen *homo*, quod videtur supponere, cum afferunt hoc nomen *homo* immediatè significare rationem communem hominis, & mediatè inferiora sub illa contenta. Quod verum non est, cum ex parte obiecti nulla detur præcisa, & conceptus vniuersalis hominis nihil aliud sit quam aggregatum omnium indiuiduorum, quæ non mediatè, sed immediatè confusè cognoscuntur per conceptum, quo attingitur ratio communis hominis, cum dicitur, *homo est species*. Doctrinam de præcisionibus, quam tradit Arriaga veram esse sentio, sed non ad rem, licet enim conceptus hominis dicat aggregatum omnium indiuiduorum, & hæc ex vi illius conceptus immediatè attingantur, tamen attinguntur omnia simul, & confusè per modum vnius, tanquam vnum obiectum adequatum significatum per hanc vocem *homo*; hoc tamen indiuiduum, videlicet *Petrus* vt distinctus à Ioanne, & à reliquis omnibus non immediatè significatur per hanc vocem *homo*, neque est obiectum adequatum, quod ex vi illius significetur: ergo in sententia etiam non præcise obiectiue potest assignari huic voci *homo* tanquam obiectum immediatum, & adequatum ratio communis hominis, quæ formaliter sit aggregatum omnium indiuiduorum, de quo verificatur hoc prædicatum *species*, & tanquam obiectum mediatum, & inadequatum, hoc indiuiduum *Petrus* de quo non potest verificari hoc prædicatum *species*. Friget ergo Arriagæ impugnatio ex profundis desumpta principiis.

Hurtadus, & Arriaga ex Soto & aliis docent suppositionem simplicem esse vsum termini pro subest secundæ intentioni, veluti cum dicitur *animal est genus*, *homo est species*, *Petrus est indiuiduum subiectibile*. Suppositionem verò personalem esse acceptionem termini ad significandum id, quod res in se habet. Probat Hurtadus ex ipsa nominis etymologia, est enim terminum personaliter supponi, supponi secundum id, quod habet ratione sui: & supponi simpliciter, supponi secundum id, quod simpliciter tangitur extrinsecè denominatione procedente à forma secundæ intentionis.

Quoties quæstio est de definitionibus eiusdem rei, an hæc vel illa sit admittenda, & aliunde fixum non est, quæ sint definita exacta definitione comprehendenda, difficile potest quæstio dirimi: quicumque enim postquam suam defensionem est architectatus, definita meditat, quæ excogitata definitio comprehendat, & quidquid suæ definitione non comprehenditur, asserit definitum non esse, neque gaudere ratione communi, de qua definienda agitur. Sic contingit in præsentis quæstione, & ita nulla ex prædictis sententiis poterit efficaciter impugnari. Quis enim Fonssecam impugnabit, si asserat hanc non esse suppositionem simplicem, sed personalem, *Petrus est indiuiduum subiectibile*, quia terminus non sumitur pro mediatè significato, sed pro immediato: quisve Toletum convincet asserentem hanc esse suppositionem simplicem *Petrus est indiuiduum*, quia ex hac propositione non licet inferre: ergo *homo est indiuiduum*; quod enim ait Hurtadus, ex Etymologia nominis deduci suppositionem personalem esse acceptionem nominis pro re, quæ secundum se conuenit illi, nullius est momenti, potuit enim ex hac ratione nomen desumi, etiam si non conueniat omnibus significatis, sicuti dicitur suppositio personalis à persona; & licet albedo rationem personæ non habeat; personaliter supponi dicitur in hac propositione, *albedo est color*.

Mea profecto sententia est nihil certò in hac re posse definiri, quia nullam habemus fixam definitionem, cui stare debeamus, neque certa sint definita, cui definitio

debeat conuenire, & ita vno vel altero definito addito, aut ablato, quælibet definitio impunè poterit defendi. Ad rem magis videtur accedere Hurtadus, & Arriaga; addiderim tamen non quamcunque denominationem procedentem à cognitione constituit suppositionem simplicem, cum enim dico *homo est cognitus*, suppositio non est simplex, sed personalis; quod fatetur Arriaga, & ægrè satis defendit iuxta sua principia, sed denominationem procedentem à cognitione quatenus confundente vt vnum, quæ in re sunt plura, vel distinguente vt plura quæ in re sunt vnum, per quam constituitur terminus secundæ intentionis, sicuti in hac propositione *homo est species*, cuius prædicati denominatio provenit à cognitione vt confundente indiuidua, & in hac propositione *animal est genus*, cuius prædicati denominatio provenit à cognitione confundente per modum vnius species distinctas, & in hac prædicatione *Petrus est indiuiduum subiectibile*, cuius prædicati denominatio procedit à cognitione distinguente vt plura rationem specificam, & indiuidualem, quæ realiter non distinguuntur. Hac ratione rectè defenditur subiecta harum suppositionum, *homo est cognitus*, *Petrus est cognitus* supponere personaliter, quia denominatio cogniti non provenit à cognitione vt confundente, quæ in re sunt plura, neque vt distinguente quod in re est vnum. Deinde hac ratione rectè defenditur in suppositione simplici non posse fieri descensum à prædicato superiori ad inferius, neque ascensum à prædicato inferiori ad superius; non enim licet inferre *Petrus est indiuiduum subiectibile*: ergo *homo est indiuiduum subiectibile*, neque potest argui, *homo est species*: ergo *Petrus est species*. In suppositione personali termini communis semper potest fieri descensus à prædicato superiori ad inferius; quando verò suppositio est termini singularis non semper potest fieri ascensus ad prædicatum superius, dicimus enim *Petrus est indiuiduum*, & non licet inferre: ergo *homo est indiuiduum*, et si nomen *Petrus* in priori propositione personaliter supponat.

Alia est diuisio suppositionis in naturalem, & accidentalem. Suppositio naturalis est acceptio nominis communis pro omnibus suis significatis, veluti cum dicitur *homo est rationalis*, tunc enim nomen *homo* sumitur pro hominibus præteritis, existentibus, & futuris. Suppositio accidentalis est acceptio nominis communis non pro omnibus suis significatis, quæ reperitur in hac propositione, *omnis homo hac die occubat locum*, in qua nomen *homo* tantum sumitur pro hominibus, qui modò existunt non pro his, qui extiterunt aut existent.

Vltimò suppositio communis diuiditur in distributivam, copulatam, particularem, & confusam. Suppositio distributiva est vsum termini communis de suis inferioribus, ita vt prædicatum inter ipsa distribuatur, & de quolibet illorum dici possit. Hæc suppositio reperitur in hac propositione *omnis homo currit*, ex qua licet inferre *hic homo currit*, & *hic homo currit*. Suppositio copulata est vsum termini communis pro suis significantibus collectiue sumptis, ita vt tantum de omnibus simul sumptis enuncietur prædicatum, non tamen de aliquo, seu aliquibus illorum seorsim sumptis. Reperitur hæc suppositio in hac propositione, *omnes Apostoli Dei sunt duodecim*, ex qua non licet inferri: ergo *hic Apostolus*, aut *hi Apostoli* omnibus non assignatis, *sunt duodecim*, sed tantum omnibus simul sumptis potest prædicatum conuenire. Suppositio particularis est vsum termini communis pro suis inferioribus distinctiue sumptis, quod fit cum cuicumque inferiori seorsim sumpto extremum alterum applicatur sub distinctione, ita vt non solum in termino communi, sed in tota propositione fiat distinctio. Sic accidit in hac propositione *aliquis homo currit*, ex qua inferimus: ergo *hic homo currit*, vel *ille homo currit*, vel *ille homo currit*, &c. Suppositio confusa est vsum termini communis pro suis inferioribus distinctiue sumptis. Tunc autem inferiora distinctiue, & non distinctiue sumuntur, quando terminus communis respectu vnius subiecti, aut vnius prædicati in eadem propositione disiungitur, ita vt distinctio propositiones non separet, sed extremum vnius propositionis quod dicitur confusè supponere. Sicuti in hac propositione *Equus requiritur ad equitandum*, quæ ita resoluitur, vel *hic equus*, vel *hic equus*, vel *hic equus*, &c. requiritur ad equitandum, non tamen potest resolui, neque ex illa propositione

positione licet inferre: *ergo hic equus requiritur ad equitandum, vel hic equus requiritur ad equitandum, vel hic equus requiritur, &c.* quia non potest demonstrari vnus indiuiduus equus, de quo verum sit dicere requiri ad equitandum, quocumque enim ablato fiet equitatio.

Sunt, qui nolint distinguere suppositionem particularem à confusa, verumtamen hi confundunt ea, quæ in se valde discrepant. Harum suppositionum distinctionem breuissimè ostendam. Da mihi hanc propositionem esse veram, *aliquis equus currit*, tunc, qui attentè inspicere omnes equos posset absolute, & absque vlla distinctione quemdam determinatum equum currentem demonstrare, & dicere, *hic equus currit*, quem saltem Deus agnoscit, & designare posset, respectu cuius verificatur propositio. Deinde sume tibi hanc propositionem esse veram, sicuti de facto est, *Equus requiritur ad equitandum*, adhuc posita illius veritate quantumvis perfectè equos omnes comprehenderes, non posses designare vnum determinatum equum, de quo diceres, *hic requiritur ad equitandum*, & respectu huius specialiter, & non respectu aliorum verificatur propositio illa, *equus requiritur ad equitandum*. Neque Deus ipse potest talem designare equum, quia in re non est, neque magis vnus præ aliis requiritur. Confirmatur: demus ut argumentum clarius procedat, tantum dari duos equos, supposita hac veritate *aliquis equus currit*, eo ipso quod verè dicatur *hic equus non currit*, per consequentiam necessariam inferret alterum currere. Supposita tamen hac veritate, *equus requiritur ad equitandum*, etiam si quis dicat, *hic equus non requiritur ad equitandum*, non poterit inferri: ergo alter, & alius ab hoc distinctus requiritur, quia sine hoc poterit fieri equitatio in illo, & sine illo poterit fieri equitatio in isto; & ita inassignabilis est, qui illorum requiratur, sicuti potest assignari qui illorum currat, supposita veritate huius propositionis. Ratio à priori est, quia hoc quod est currere, dicit determinatam actionem iam exercitam, quæ non potest à determinato principio non procedere, hoc tamen quod est equum requiri, non dicit determinatam actionem, sed tantum necessitatem conditionatam vniuscuiusque indiuidui equi ex suppositione, quod reliqui ab ipso distincti absint. Vide quæ de hac re scribo *Controuer. 5. Logice, Punct. 5.* vbi naturam indiuidui vagi explano. De regulis indicantibus distinctas terminorum suppositiones consule Cardinalem Toletum *lib. 2. cap. 2. & 3.* ego enim breuitati consulens illas omitto, quia existimo ex doctrina tradita sufficienter quamcunque suppositionem cognoscendam esse.

PUNCTVM VI.

De ascensu & descensu.

Iuxta quatuor suppositiones proximè enumeratas quatuor reperiuntur genera ascensus, atque descensus, ideo horum explicatio illarum explanationi annectitur. Rectè ascensum definit Toletus *lib. 1. cap. 8. à singularibus sufficienter enumeratis ad vniuersale progressio*, sicuti *hic ignis est calidus, & hic ignis est calidus, & hic ignis est calidus*, & in cæteris simili modo: *ergo omnis ignis est calidus*. Descensus est argumentatio ab vniuersali ad singularia sub illo contenta, sicuti cum dicimus, *omnis ignis est calidus*, inferre possumus: *ergo hic ignis est calidus, & hic ignis est calidus*.

Quadruplex est ascensus (idem intellige de descensu) iuxta quatuor suppositionum genera copulatiuus, copulatus, disunctiuus, & disunctus. Ascensus copulatiuus respondet termino supponenti distributiue seu copulatiue, sicuti in exemplo allato *omnis ignis calefacit*, in quo ascensu integræ propositiones coniunguntur, dicimus enim: *hic ignis calefacit, & hic ignis calefacit, &c.* ergo omnis ignis calefacit. In hoc ascensu necessariò sunt recensenda omnia singularia, & de illis omnibus debet verificari ratio inferenda in propositione vniuersali, vno enim singulari dempto, propositio vniuersalis legitime non inferretur, & vnà propositione singulari falsà existente, vniuersalis falsa erit. In descensu, qui huic ascensui correspondet, et si omnia

singularia possint recenseri, non omnia necessariò recensenda sunt, posita enim hac vniuersali propositione *omnis ignis calefacit*, possumus ad vnum, vel alterum indiuiduum argumentatione descendere inferendo solum: *ergo hic ignis calefacit*, quæ illatio erit legitima, etsi de aliis indiuiduis in illa vniuersali contentis mentio non fiat.

Ascensus copulatus respondet termino supponenti collectiue, qui fit à singularibus omnibus, nullo dempto copulatiue, seu collectiue enumeratis, sicuti in hac illatione: *Hic Apostolus Dei, & hic Apostolus Dei, & hic Apostolus Dei sunt duodecim: ergo omnes Apostoli Dei sunt duodecim*. Huic ascensui similis descensus respondet à termino communi ad omnia singularia copulatiue sumpta, quæ sicuti in ascensu simul omnia nulloque prætermisso debent recenseri, aliàs consequentia erit inepta, & falsum consequens.

Ascensus disunctiuus respondet termino particulari disunctiue supponenti. Hic fieri non debet ab omnibus particularibus, licet ab omnibus, seu ab aliquibus, & etiam ab vno, dummodo de illo verificetur prædicatum inferendum, fieri possit. Hæc est enim optima consequentia, *hic homo currit, vel hic homo currit: ergo aliquis homo currit*. Similiter rectè *hic homo currit: ergo aliquis homo currit*. Huic ascensui similis descensus respondet, in hoc tamen recensenda sunt omnia singularia, vt teneat consequentia, si enim existant tres homines, & quis dicat, *aliquis homo currit non rectè inferretur: ergo hic homo currit, vel hic homo currit* tertio prætermisso, quia forsitan tertius ille erat, qui currebat, & ratione cuius vera erat illa propositio, *aliquis homo currit*.

Ascensus disunctus respondet termino supponenti confusè, qui fit à singularibus disunctim sumptis in eadem propositione; exempli gratia, *vel hic equus, vel hic equus, vel hic equus requiritur ad equitandum: ergo equus requiritur ad equitandum*. In hoc ascensu recensenda sunt omnia singularia vt antecedens sit verum; quod si omnibus non recensitis posset verificari, aut verum esse supponatur, optime ex illo fiet ascensus, & consequentia erit legitima, rectè enim inferretur: *hic equus, vel hic equus requiritur: ergo equus requiritur*, etiam si aliàs existant plures equi, quod non ineptam consequentiam, sed falsum antecedens constituit. Huic ascensui similis descensus respondet, in quo debent omnia singularia recenseri, ex hac enim propositione *equus requiritur ad equitandum*, rectè inferimus illam in quam resoluitur: *ergo vel hic equus, vel hic equus, vel hic equus requiritur ad equitandum*, quod inferri nequit omnibus equis indiuiduis non recensitis, aliàs consequentia erit mala, & falsum consequens, quia vno tantum equo assignato, qui omitatur, reliqui omnes non erunt necessarij ad equitandum.

PUNCTVM VII.

De statu, ampliacione, restrictione, alienatione, & diminutione.

Status, Ampliatio, Restrictio, Alienatio, & Diminutio, proprietates sunt terminorum, suppositionumque affectiones, ideo de his disputant Dialectici omnes. Cum nomen, illiusve categorema accipitur pro his rebus, quæ existunt, tunc dicitur suum habere statum. Cum verò sumitur pro pluribus, tunc ampliatur. Exempli gratia, cum dico *omnis homo currit*, præcipua copula significat tempus præsens: terminus *omnis homo* statum dicitur habere si supponat pro his tantum hominibus, qui existunt tempore præsentis, vt existentibus tempore præsentis. Eadem ratione statum habere existimo terminum *omnis homo*, in his propositionibus *omnis homo currit, & omnis homo currit*, quia in priori tantum supponit pro hominibus præteritis, & in posteriori pro futuris, siue hi futuri modo existant, & antea extiterint, siue tantum sint extituri; & illi præteriti existant modo, & postea sint extituri, aut tantum extiterint; ad priorè enim propositionem de præterito tantum spectat hominū præteritio, præsentia verò, & futuritio ipsorum impertinenter se habet; & ad posteriorem

riorem de futuro tantum attinet hominum futuro, illo-
rum vero presentia, aut praeteritum ad rem non attinent.
Neque scio quo fundamento dicat Toletus verbum praeter-
iti ampliare secum subiectum secundum duas temporis
differentias nempe praeteriti, & praesentis; & verbum fu-
turi ampliare subiectum ad duas alias temporis differen-
tias praesentis videlicet, & futuri: ita ut cum dicimus,
Petrus currit, nomen *Petrus* supponat pro Petro, qui
est, vel fuit, & non pro Petro, qui erit; & cum dicimus
Petrus currit, supponat pro Petro, qui est, vel erit, & non
pro Petro, qui fuit. Quae doctrina mihi displicet, quia
cum dicimus *Petrus currit*, necessario debet supponere
pro Petro qui fuit, quod si Petrus ille, qui fuit, modo possit
esse praesens, etiam poterit esse crastina die futurus; & si-
cut futuro crastina impertinenter se habet ad hoc ut cu-
rrerit, sic praesentia hodierna inutilis est ad cursum praeter-
itum, & ita non potiori ratione nomen *Petrus* debe-
ret extendi ad tempus praesens, quam ad futurum. Si-
militer cum dicimus *Petrus currit*, nomen *Petrus* neces-
sario debet supponere pro Petro e-
tituro, & aequè impertinenter se habet ad veritatem propositionis existentia, &
praeteritum eiusdem Petri, quare ad nullum tempus appli-
candus est terminus *Petrus*, & si ad praesens esset ampli-
andus, ad praeteritum eodem iure ampliaretur. Supponit
ergo nomen *Petrus* in hac propositione *Petrus currit*, pro
Petro exituro, siue modo existat, & exiterit, siue tantum
exiturus sit.

Ampliatio est cum terminus supponit non solum pro
his, qui existunt tempore importato per praecipuam copu-
lam, sed etiam pro existentibus in alio tempore, sicuti
in hac propositione, *omnis homo, qui est, & qui fuit currit*,
in qua praecipua copula *currit*, tantum importat tempus
praesens, & terminus *omnis homo*, non solum stat pro ho-
minibus, qui sunt modo praesentes, sed pro his, qui antea
fuerunt. Similiter in hac propositione, *omnis homo est ratio-
nalis*, copula tantum importat tempus praesens, & termi-
nus *homo* stat pro hominibus praesentibus, praeteritis, &
futuris, & etiam pro possibilibus, & his enim omnibus
fit illa enuntiatio, quae utpote essentialis, & aeterna ve-
ritatis, abstrahit a tempore: quod contingit in omnibus
eiusdem rationis, & in aliis quae similem necessitatem ha-
bent saltem ex lege Dei, sicuti in hac propositione, *Iusti
Deum videbunt*, terminus *iusti* ampliatur ad iustos tempo-
ris praeteriti, praesentis, & futuri, licet praecipua copu-
la tantum indicet tempus futurum.

Placet advertere nomina singularia tantum posse am-
pliari secundum tempus, quia non habent inferiora, ad
quae extendantur, nomina vero communia ampliari ad
tempus diversum, & ad diversa subiecta, cum enim di-
cimus, *homo est rationalis*, terminus *homo* ampliatur ad om-
nia tempora, & similiter ad homines praeteritos, & fu-
turos distinctos ab his, qui modo sunt. Terminus autem
Petrus cum in se non sit multiplicabilis, neque compre-
hendat distincta subiecta, tantum potest secundum tem-
pus ampliari. Notant etiam Doctores terminos connota-
tivos ampliari secundum formam, ut cum dicimus, *al-
bum fuit nigrum*, subiectum ratione formae ampli-
atur, ita ut sensus sit, subiectum quod modo habet albe-
dinem, vel quod illam habuit, antequam illam haberet
fuit nigrum.

Tempora, secundum quae terminus ampliatur sunt praesens,
praeteritum, & futurum, addunt nonnulli possibile,
& imaginatum, ad quae se possunt extendere termini, qui
afficiuntur verbo significante actum animi internum, sicuti
desiderium, & cognitionem, possum enim appe-
tere, & cognoscere non solum ea praesentia, praeter-
ita, vel futura, sed etiam illa, quae tantum sunt pos-
sibilia, & quae tantum imaginantur, & in se repugnantiam
habent.

Aliud ampliationis genus assignat Hurtadus, quod in
eo situm est ut terminus significet tempus distinctum ab
illo, quod importat copula, quod tunc contingit, quan-
do termini propositionis significant formas impossibiles,
ratione quarum ad diversa tempora recurrendum
est, ut propositio verificetur, veluti cum dicimus, *iustus
peccat*, quae propositio non potest intelligi de illo, qui
modo est iustus, quia non potest esse iustus & pec-
tor in eadem mensura temporis, & ita terminus *iustus* non
debet supponere pro tempore praesenti, quod importat
copula, sed pro praeterito; & sensus propositionis erit,

homo qui fuit iustus, modo peccat. Sensus propositio-
nis explicatum legitimum esse non inficior, verumtamen
haec extractio termini *iustus* improprie dicitur ampliatio;
illud enim quod ampliatur retinet quod antea habebat, &
aliud de nouo acquirit, in praesenti autem casu terminus
iustus, qui ex vi copulae debet supponere pro iusto de praesenti
ratione praedicati amittit hanc suppositionem, & ac-
quirit aliam pro tempore praeterito, quae potius mutatio
quam ampliatio dicitur.

Restrictio est termini coarctatio à maiori ad minorem
significationem. Haec praecipue fit quatuor modis. Pri-
mo per coniunctionem nominis adiectivi, ut cum dico
omnis homo doctus, terminus *omnis homo*, qui etiam pro in-
doctis supponebat ab his excluditur, & tantum ad doctos
se extendit ratione adiectivi adiuncti. Notat bene Toletus
nomen adiectivum addendum esse ex parte extremi
restringendi, quia si ex parte alterius addatur, nulla fit
restrictio, cum enim dicitur, *omnis homo est sapiens*, termi-
nus *omnis homo* pro sapientibus, & insipientibus supponit.
Secundo fit per appositionem relatiui, qui modus dici
solet per copulam implicationis, ut *omnis homo, qui est Ma-
trix*, ubi terminus *omnis homo* restringitur ad illos tantum,
qui Matriri existunt, & ab illo excluduntur omnes, qui
extra Matrum degunt. Tertiò per additionem obliqui,
sicuti in hac propositione *omnis equus Regis est albus*, obli-
quum *Regis* restringit terminum *omnis equus* ad equos re-
gios. Quarto fit per appositionem substantiui inferioris,
ut cum dicimus, *Ciuitas Toletum*, nomen *Ciuitas* restrin-
gitur ad Toletum, & ab illa ciuitates aliae exclu-
duntur.

Terminus amplius se habet respectu non ampli, seu
restricti tanquam superius respectu inferioris; unde sicuti
valet affirmatiue, & negatiue, à superiori distributo
ad inferioris, sic valet ab amplo ad non amplum, seu ad
restrictum; sicut enim haec est bona consequentia: om-
ne animal est sensitiuum: ergo homo est sensitiuus, sic
ista: omnis homo, qui est, & qui fuit currit: ergo
omnis homo, qui est, currit. Omnis equus currit: ergo
omnis equus regius currit. Nullus equus currit: ergo
equus regius non currit. Non tamen valet ab amplo, seu à
non restricto non distributo, seu particulariter sumpto ad
non restrictum, haec enim sunt ineptae consequentiae: Equus
currit: ergo equus regius currit. Equus non currit: ergo
equus regius non currit: quia propositio illa *equus non cur-
rit*, aequiualet huic, *aliquis equus non currit*, & ex vno sin-
gulari aliud singulare non inferitur. Notat bene Toletus in
argumentatione ab amplo, seu à non restricto, distributo
ad non amplum, seu ad restrictum debere supponi con-
stantiam subiecti, si affirmatiue concluditur, alias poterit
esse antecedens verum, & consequens falsum; nullo enim
equo regio existente, haec propositio, *omnis equus currit*,
potest esse vera, & non licet inferre: ergo equus regius
currit, quia talis equus non subsistit; supposita tamen illius
existentia, consequentia erit legitima. A restricto & non
amplo valet affirmatiue, & negatiue ad amplum, & non
restrictum non distributum, seu particulariter sumptum,
haec enim est bona consequentia: Equus regius currit: ergo
equus currit, similiter & ista: Equus regius non currit: ergo
equus non currit.

Alienatio est extractio nominis à propria ad impro-
priam significationem, ut cum *homo*, quod significat ve-
rum animal rationale adducitur ad significandum homi-
nem pictum, vel statuum hominis; ut cum dicimus,
homo pictus est in aula, *homo marmoreus est in foro*. Diminutio
fit cum terminus, qui rem absolute significat ratio-
ne alicuius additi, illam secundum quid significat ut
cum dicimus, *Ethiops est albus secundum dentes*, in qua
propositione illud additum *secundum dentes*, minuit ratio-
nem albi, & facit terminum album secundum quid signifi-
ficare, qui absolute hominem album significabat. A ter-
mino alienato ad non alienatum, neque diminuto ad non
diminutum, neque è contra nulla fit illatio, non enim
valet: est homo: ergo est homo pictus: aut est homo pictus: er-
go est homo: neque homo est albus secundum dentes: ergo al-
bus: aut est albus: ergo est albus secundum dentes.

Appellatio est denominatio, quae vna dictio aliam de-
nominat. Exempli gratia, si dicas, *Petrus est bonus Philo-
sophus*, nomen *bonus* appellat supra formale significatum
huius vocis *Philosophus*, seu supra Petrum formaliter sum-
ptum ut *Philosophum*, ita ut sensus sit, *Petrus est peti-
tus*

eus Philosophia. Si autē dicas, *Petrus bonus est Philosophus*, nomen *bonus* non appellat supra Petrum ut Philosophum, sed supra Petrum materialiter sumptum, ita ut sensus sit *Petrus bonā indole*, seu excellenti virtute præditus est Philosophus. Hæc appellatio materialis dicitur, & illa formalis. Circa appellationem duo benè notat Fonseca. Primò nomen appellans vel esse adiectivum, vel instar adiectivi se habere; & nomen appellatum substantivum esse, vel se gerere instar substantivi, quia appellatum quasi substantivum appellanti, & appellans quasi appellato adiacet. Secundo notat nomen appellatum aliquando sumi materialiter, ut patet in exemplis allatis, *Petrus bonus est Philosophus*, & *Petrus est Philosophus bonus*, in quarum priori propositione nomen appellatum videlicet *Petrus* materialiter sumitur, & in posteriori formaliter: nomen verò appellans semper sumitur formaliter. Quia si materialiter sumeretur loco appellationis, puerilis quædam, & nugatoria repetitio fieret, cum enim diceremus, *Petrus est vir magnus*, si terminus *magnus* materialiter sumeretur, sensus esset, *Petrus est vir vir*, seu *Petrus est vir Petrus*.

Nonnullas regulas inuenio apud auctores ad cognoscendum, quomodo fiat nominum appellatio, an supra materiale, an supra formale significatum, nullam tamen fixam inuenio, neque firmā ratione stabilitam, dependet enim multum nominis appellatio ex materia in qua fit, ex subiecto appellato, ex modo loquendi, ex antecedentibus, & consequentibus, ex linguarum idiomate, aliisque circumstantiis, quas si inspiciant periti linguæ, cuius propria sunt nomina, faciliè appellationes cognoscent. Neque alia potest dari regula, quæ in omnibus casibus indefectibilis sit, reperiuntur enim propositiones terminis eodem modo dispositis, in quarum una subiectum materialiter, & in altera formaliter appellatum inuenies. Exemplum sit in his propositionibus: *densum occupat paruum spatium: densum est dulce*, in quarum prima subiectum formaliter est appellatum: quia densum ut densum formaliter occupat paruum spatium; & secunde subiectum materialiter est appellatum. Similiter subiectum huius propositionis *album est dulce*, materialiter appellatur, & subiectum huius *album est pulchrum*, formalem habet appellationem. Eadem ratione hæc propositio *Tullius magnus fuit orator*, significat Tullium magnum arte oratoria fuisse oratorem, quod est subiectum formaliter appellari; si verò de alio homine similis propositio enunciaretur, subiectum materialiter appellaretur, vulgare enim exemplum appellationis materialis esse solet *Petrus magnus est Philosophus*. Scio harum distinctarum appellationum nonnullam inueniri rationem, verumtamen si ex illa velimus regulam constituere, tot ferè regulas instituemus, quod propositiones inuenientur.

Neque audiendi sunt Fonseca lib. 8. cap. 4. & alij Summulista, qui cum asserunt hanc appellationem *vidi Papam* formalem esse, & materialem istam *Papam vidi*, ita ut sensus prioris propositionis sit, *vidi hominem*, quem Papam esse cognoui; & posteriori asseratur, *vidi hominem*, qui est Papa, non tamen agnoui Papam esse. Idem asserunt de his propositionibus, *vidi venientem*, *venientem vidi*, & aliis similibus. Quod gratis & sine fundamento dicitur, aliæque impugnatione non indiget.

CONTROVERSIA II.

De sciendi instrumentis.

SCIENDI instrumenta sunt Definitio, Divisio, & Argumentatio, de quibus præsens instituitur Controversia.

PUNCTUM PRIMUM.

Quid sit Definitio.

Definitio, quæ apud Latinos finitio dici solet, ab agnitionis finibus nomen desinit, sicut enim fines, seu termini agnitionis ita agnoscentibus, ut nihil

horum extra illos repertiatur, ita definitio sua definita vndeque comprehendit, ut nullum sit quod definitione non cingatur, neque aliquid definitio amplectatur, quod naturam definiti non contineat. Est igitur definitio *oratio explicans naturam rei*. Oratio dicitur, quia necessariò plures dictiones debet continere, quādam ex vi cuius definitum cum aliis contineat, quod nomen *oratio* præstat in definitione positum, est enim commune multis, quæ definitiones non sunt: aliam ex vi cuius definitum fecernatur à reliquis omnibus, de quibus definiendis ex vi illius definitionis non agitur. Hoc præstant reliquæ particulae *explicans naturam rei*. Hoc enim quod est explicare rei naturam proprium est definitionis. Idem videre est in quacunque definitione, adduco communissimam *animal rationale*, in qua nomen *animal*, seu conceptus illi respondens commune est non hominibus, *rationale* autem coniunctum animali, ita proprium est hominis ut nulli ab homine distincto correspondeat. Conceptus multis communis, qui in definitione reperitur, genus dicitur; & proprius conceptus definiti differentia appellatur, ex quo fit definitionem omnem constare genere, & differentia, vel aliquo, loco generis, & loco differentie, quia non quidquid aliis commune est generis propriam rationem habet, licet in definitione vices generis obtineat.

Vulgò tota hæc propositio, *homo est animal rationale*, definitio hominis solet appellari, verumtamen adæquata definitio consistit in altero extremo, *animal rationale*. Ob hanc rationem rectè dicebat Aristoteles 1. *Periherm.* cap. 4. ipsam hominis rationem, definitionem, enunciationem non esse, nisi vel *est*, vel *erit*, vel *erat*, aut aliquid addatur, quia unum est, & non multa. Rationem manifestè conuincit, hæc propositio *homo est animal rationale*, continet ipsum definitum, videlicet *homo* quod neque est sui ipsius definitio, neque pars suæ definitionis: ergo subiectum illius propositionis *homo est animal rationale*, omnino est extra hominis definitionem. Neque huic conceptui *animal rationale*, qui est definitio hominis, adiungendus est conceptus alius definiti, ut illius essentiam explicet, aliàs esset instar cuniculi picturæ, cui adscribendum esset, *Hic est cuniculus*, ut suum prototypum repræsentaret. Ideo dicebat Aristoteles 6. *Topic.* cap. 2. definitionem talem esse debere, ut ipsa proposita statim nulloque negotio cognosci possit cuius rei sit definitio.

Increbruit iam apud omnes diuisio definitionis in *definitionem nominis*, & *definitionem rei*, licet definitione rei etiam nominis definitio posset comprehendere, cum nomen res sit vniuersalissimum transcendens, quod etiam nomen comprehendit. Verumtamen familiare est omnibus Philosophis distinguere res significatas per nomina ab ipsis nominibus res significantibus, ideo specialiter definitio nominis à definitione rei diuiditur. Definitio nominis illa est, quæ essentiam nominis declarat, & cum huius essentia, & quidditas sit rem significare, definitio nominis erit illa, quæ explicat significationem nominis, & declarat ad quid significandum sit impositum. Ideo Aristoteles 7. *Metaphysic.* cap. 4. & 2. *Poster.* proprius nominis interpretationem appellauit explicationem, quā modò vulgus nominis definitionem appellat. Definiatur ergo hoc nomen *homo*, vox imposita ad significandum animal rationale. Notat benè Fonseca inquirenti nominis definitionem sæpe satisfieri definitione rei significatæ per nomen, ut cum quis rogat, *quis est homo*: ex intentione cognoscendi nominis significationem, & non primariò rem significatam; illique responderetur, *est animal rationale*, rectè significationem nominis deprehendit, agnoscitque, hoc nomen *homo* impositum esse ad significandum animal rationale.

Ad nominis definitionem redacuntur orationes illæ, quæ explicant nominis originem, ut cum dicimus, *Dux est, qui alios ducit, atque gubernat*. Miles est, qui est ex millibus electus. Consul est, qui Reipublicæ utilitati consulit.

Definitio rei vulgò diuiditur in *essentialem*, *descriptiuam*, & *causalem*. Definitio essentialis est, quæ explicat naturam rei per ea, quæ illi sunt essentialia; sicuti *animal rationale*. Hæc definitio fit per explicationem, extensionem, seu distinctionem partium essentialium definiti, & cum hoc partes Metaphysicas habeat, genus videlicet, & differentiam, ex quibus metaphysicè componitur, & ut plurimum partes